

Ольга Мельничук

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКЕ ОСВІТНЄ СПІВРОБІТНИЦТВО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті проаналізовано освітнє співробітництво між вищими навчальними закладами України та Німеччини упродовж 1990-х рр. – на початку XXI ст. Визначено основні напрямки, проблеми та перспективи розвитку освітньої співпраці між Україною та ФРН.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, Федеративна Республіка Німеччина, Україна, освіта, навчальні заклади, вища школа.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Співробітництво України та Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) в освітній сфері має важливе значення для обох держав. У цьому плані для України є корисним ознайомлення з освітніми програмами Німеччини. Особливості змісту та реалізації освітніх проектів і програм, практика впроваджень науково-технічних перетворень в освітній сфері викликають значний інтерес не лише науковців, а й педагогів-практиків в Україні. З'ясування особливостей українсько-німецького освітнього співробітництва має важливе значення для української науки, а також для формування освітньої співпраці обох країн. Тому виникає необхідність всебічного вивчення досвіду міжнародного співробітництва України та Німеччини у галузі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання українсько-німецької співпраці в різних її аспектах перебувало і сьогодні залишається в полі зору дослідників. Першим цілісним дослідженням українсько-німецьких культурних взаємин у 90-х роках ХХ ст. була праця М. Яцишина [8]. Дослідник обґрунтував початковий етап становлення двосторонніх відносин. У дослідженнях В. Солошенко [4] та В. Химинець [7] основна увага приділяється розвитку політичного та

економічного співробітництва України та ФРН. Т. Жихарєва [2] показала особливості формування договірно-правової бази українсько-німецьких відносин у галузі освіти у 1991–2006 рр. Політико-правова база контактів частково висвітлена у праці О. Валіон [1]. У роботі О. Опанасенко [3] зроблено спробу дослідити українсько-німецьке співробітництво у галузі вищої освіти протягом 1998–2008 рр.

Опрацювання літератури, яка стосується тематики українсько-німецьких відносин, показало, що за наявності значного обсягу праць, питання українсько-німецької співпраці залишається недостатньо дослідженим.

Мета дослідження – розкрити зміст та особливості українсько-німецького освітнього співробітництва протягом 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

У процесі написання праці окреслені такі завдання: висвітлити стан договірно-правової бази українсько-німецьких освітніх відносин; визначити основні рівні та напрямки двосторонньої співпраці в галузі освіти; з'ясувати основні проблеми та перспективи освітнього співробітництва України та ФРН.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українсько-німецькі відносини мають давню історію. Їх витoki сягають часів Київської Русі. Відносини між Україною та ФРН активно розвиваються й сьогодні.

Важливим фактором, який впливає на інтенсивність розвитку двосторонніх відносин, є стан договірно-правової бази співробітництва між двома країнами. Офіційно освітнє співробітництво України та ФРН бере початок з підписання Угоди про культурне співробітництво 15 лютого 1993 р., що надало двостороннім відносинам вищого договірно-правового статусу. Згідно з цим договором визначалися основні напрями та форми співпраці двох держав. Співпрацю у цій галузі координує Змішана комісія з культурного та освітнього співробітництва [2, с. 244; 6, с. 3].

Велике значення для подальшого формування договірно-правової бази двосторонніх відносин в галузі освіти мало підписання спільної Декларації «Про основи відносин між

Україною та ФРН» від 1 червня 1993 р., в якій було визначено головні напрями розвитку двостороннього співробітництва. 10 червня 1993 р. було підписано «Договір про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки», а також «Угоду між урядами України та ФРН про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України» [5, с. 82].

Співробітництво України з Німеччиною здійснюється на різних рівнях – як на державному (співпраця національних органів державної влади та федерального уряду, місцевих органів самоврядування обох держав), так і на індивідуальному. Має місце позитивний досвід безпосередніх контактів та налагодження співпраці між окремими освітніми закладами України й ФРН, що включає співробітництво вищих навчальних закладів, загальноосвітніх і професійних шкіл, організацій і установ позашкільної професійної освіти й підвищення кваліфікації фахівців, органів управління шкільною і професійною освітою, інших навчальних закладів, бібліотек та архівів [6, с. 4].

Для початку 90-х рр. ХХ ст. характерним є поживлення зв'язків між університетами України та ФРН, виведення їх на договірну і взаємовигідну основу. Загалом, між українськими вищими навчальними закладами (ВНЗ) та німецькими вищими школами укладено близько 130 угод про співпрацю, до якої залучено 60 німецьких вищих шкіл та 44 українських ВНЗ та 15 дослідницьких установ [5, с. 76; 8, с. 79].

Поглиблення двостороннього українсько-німецького співробітництва в різноманітних сферах суспільного життя потребувало фахівців у Німеччині, які б добре володіли українською мовою, знали історію та культуру України. У ряді вищих навчальних закладів міст Грайфсвальда, Мюнстера, Саарбрюкена і Потсдама започатковано вивчення україністики. У 1997 р. було засновано кафедру україністики в університеті м. Грайфсвальда. У 90-х роках ХХ ст. зроблено певні вдалі спроби викладання української мови в Лейпцизі, Бонні, Аугсбурзі, Геттінгені, Регенсбурзі, Фрайбурзі [1, с. 175].

Найбільш плідними є контакти між Україною та Вільною Державою Баварія. Ця співпраця має давні традиції. Слід відзначити широку освітянську діяльність Українського Вільного Університету у м. Мюнхені, що є одним з культурних центрів української діаспори в Західній Європі [5, с. 127].

Поглибленню освітньої співпраці обох держав сприяла укладена 27 квітня 1998 р. Угода між Спілкою ректорів ВНЗ України та Конференцією ректорів і президентів ВНЗ Німеччини про академічне співробітництво між вищими навчальними закладами України та ФРН. До Угоди долучилися 40 німецьких вищих навчальних закладів із близько 200, що входять до Конференції ректорів вищів. З українського боку до Угоди вступили всі 150 ВНЗ-членів Спілки ректорів вищих навчальних закладів. Результатом успішного розвитку українсько-німецького співробітництва у галузі освіти стала підтримка Німеччиною України щодо її залучення до Болонського процесу [1, с. 176].

Беручи до уваги співпрацю між вишами, слід виокремити Німецьку академічну службу обміну (Deutscher Akademischer Austausch Dienst – DAAD – ДААД). 5 лютого 1998 р. було підписано Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти України та Німецькою службою академічних обмінів. У цьому ж році в Києві відкрито Офіс ДААД [5, с. 127].

До завдань зазначеного офісу належить інформування та консультування про систему вищої освіти у ФРН, організацію та проведення конкурсу на отримання стипендій, підтримання контактів з колишніми стипендіатами. Пропозиції ДААД про надання посередницьких послуг в організації навчання за кордоном охоплюють напрями від природничих та інженерних наук до гуманітарної сфери [3, с. 166].

Німецька академічна служба обміну надала у значному обсязі стипендії українським студентам та науковцям для перебування у німецьких університетах. У 1991–2002 рр. ДААД виділила більше 30 млн. німецьких марок на навчання та стажування близько 5 тис. студентів і науковців. Лише у 2001 р. загальне фінансування обміну з Україною становило 2,5 млн.

євро (не враховуючи коштів, що реалізовувалися за програмою ТЕМПУС), було надано підтримку 1100 особам [5, с. 127].

У двосторонньому співробітництві слід виділити такий важливий напрямок, як професійно-технічні освітні контакти. У цьому напрямі Міністерство освіти і науки України активно співпрацює з Федеральним інститутом професійної освіти ФРН та Товариством Карла Дюйсберга. Співробітництво у цій сфері здійснюється не лише через створення т. зв. німецьких модельних центрів на базі професійно-технічних освітніх закладів. Багато професійно-технічних училищ, технікумів встановлюють прями зв'язки з зацікавленими вишами ФРН [8, с. 85].

Варто зазначити, що Україна також зробила свій внесок у підготовку фахівців для Німеччини. Так, протягом 1992–2004 рр. ВНЗ України підготували для ФРН понад 4 тис. спеціалістів. У 2004/2005 навчальному році в Україні здобували освіту 32 громадяни ФРН (пор.: у 2003/2004 році – 17) [5, с. 128].

Не менш плідними є українсько-німецькі зв'язки в галузі шкільної освіти. Основними формами загальноосвітньої взаємодії України і ФРН є: співпраця в реалізації спільних освітніх проектів, обмін цільовими групами учнів, проведення міжнародних конференцій, семінарів, мовних курсів, стажування, конкурсів для учнівської молоді та педагогічних працівників [8, с. 87].

Важливим є напрям освітнього співробітництва України і ФРН в обміні освітніми програмами, бібліотечної справі. Відповідно, відбувається обмін науковою, педагогічною та дидактично-методичною літературою, навчальними посібниками, інформаційними матеріалами для навчальних і науково-дослідних цілей [5, с. 128].

У сучасних умовах участь в освітніх програмах стає можливою завдяки додатковим джерелам фінансування, які пропонуються різними вітчизняними та зарубіжними державними структурами, приватними фондами, неурядовими організаціями. Координація діяльності міжнародних програм здійснюється відділами освіти посольств обох країн. Зокрема, за сприяння німецької сторони у 2008 р. було відкрито Німецьку

школу у м. Києві. Значення цієї школи для українсько-німецьких відносин велике, насамперед завдяки перспективі отримання українськими учнями освіти, що визнається за межами України.

Розвиткові українсько-німецьких освітніх контактів сприяє Гете-Інститут, який почав діяти в Україні з 1993 р. У межах цього закладу працювали три основні відділи: бібліотека, мовні курси, програмний відділ. Гете-Інститутом розробляються навчально-методичні матеріали з питань викладання і вивчення німецької мови в Україні, проводяться мовні курси, здійснюється підготовка і підвищення кваліфікації вчителів німецької мови і студентів-германістів, реалізуються спеціальні культурні програми для етнічних німців в Україні тощо. Мовний відділ також займався розширенням педагогічних зв'язків, тісно співпрацював із школами та університетами [1, с. 179; 2, с. 246].

Слід відзначити також діяльність Українсько-Німецького Форуму у розвитку освітнього співробітництва України та ФРН. Українсько-Німецький Форум сприяє здійсненню різноманітних гуманітарних проектів. Зокрема, у 2003–2004 рр. форум провів дві конференції з питань освіти і науки в Магдебурзі та Грайфсвальді. Однією з тем конференції в Магдебурзі було приєднання України до так званого Болонського процесу. Грайфсвальд обраний місцем проведення конференції у 2003 р., тому що єдина в Німеччині кафедра україністики, яка знаходиться тут, опинилася під загрозою закриття [5, с. 31].

Співробітництво в галузі освіти дає позитивні результати, сприяє швидшій і ефективнішій адаптації вітчизняних навчальних закладів до умов європейського освітнього простору. За результатами засідання українсько-німецької робочої групи з науково-технічного співробітництва на рівні Федерального уряду Німеччини було відзначено посилення співпраці ФРН з Україною у сфері освіти та наголошено на перспективах співробітництва, зокрема щодо збільшення обсягів обміну студентами та аспірантами [4, с. 15].

На думку В. Химинець, двостороннє співробітництво суттєво не вплинуло на загальну якість освіти в Україні. Однак

така взаємодія мала успіх у процесі виконання спільних проектів на рівні окремих українських ВНЗ, стала додатковим джерелом поширення в Україні сучасних європейських методик викладання низки важливих навчальних дисциплін у галузях ринкової економіки, державного управління, викладання німецької мови. Міжнародне співробітництво дає змогу освіті бути більш відкритою для нових тенденцій, поглиблювати співпрацю та конкуренцію між освітніми інституціями [7, с. 17].

Як зазначив Е. Гайкен на парламентських слуханнях 16 листопада 2005р., залишається невирішеною проблема матеріальної підтримки українською стороною наявних освітніх проектів, а також кафедри україністики в Грайфсвальді, Українського Вільного Університету в Мюнхені, поширення такої дисципліни, як україністика, в німецьких університетах тощо [5, с. 32].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, протягом 90-х рр. ХХ ст. та на початку ХХІ ст. між Україною та ФРН було підписано ряд договорів, які заклали основи двосторонньої співпраці. Українсько-німецькі відносини в галузі освіти сьогодні активно розвиваються в різних напрямках (зокрема у вищій, вищій професійній та середній освіті) та рівнях (державному, місцевому, індивідуальному). Проте залишаються проблеми, що потребують якнайшвидшого вирішення для поглиблення українсько-німецької співпраці.

Список використаних джерел

1. Валіон О. Співробітництво між Україною й Німеччиною в науково-технічному вимірі (90-і роки ХХ ст.) / О. Валіон // Україна-Європа-Світ. Міжнар. зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 1. – С. 170–177.
2. Жихарева Т. Л. Формування договірно-правової бази українсько-німецьких відносин у галузі науки і освіти 1991–2006 рр. / Т. Л. Жихарева // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 20. – С. 244–250. – (Серія : Історичні науки).
3. Опанасенко О. І. Феномен німецької освіти в контексті українсько-німецької співпраці (1998–2008 рр.) / О. І. Опанасенко // «Гілея (науковий вісник)» : Зб. наук. праць. – 2011. – Випуск 53. – С. 164–168.

4. Солошенко В. В. Українсько-німецькі відносини у 90-х роках ХХ століття : автореф. дис. на здобуття уч. ступ. канд. іст. наук : 07.00.02 / В. В. Солошенко. – К., 2005. – 17 с.
5. Співробітництво України та Німеччини : Матеріали парламентських слухань. – К., 2006. – 144 с.
6. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про культурне співробітництво від 15.02.1993 року [Електронний ресурс]. – 6 с. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276_056
7. Химинець В. В. Українсько-німецькі відносини: політична, економічна та культурна співпраця (1998–2005 рр.) : автореф. дис. на здобуття уч. ступ. канд. іст. наук : 07.00.02 / В. В. Химинець. – К., 2007. – 20 с.
8. Яцишин М. М. Українсько-німецькі культурні зв'язки кінця 80-х – у 90-ті роки ХХ століття / М. М. Яцишин. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999. – 206 с.

Melnychuk O.

UKRAINIAN-GERMANY EDUCATIONAL COOPERATION ON CONTEMPORARY STAGE

In the article deals with the analysis of the educational cooperation of the Ukrainian and German higher institutions in the 1990s – in the early XXI century. The main directions, problems and perspectives of the development of educational cooperation between Ukraine and FRG are determined.

Key words: *international cooperation, Federal Republic of Germany, Ukraine, education, educational institutions, higher school.*